

Afif Yesari: Bir varmış, bir yokmuş... İstanbul'da birkaç evde televizyon varmış

İTÜ Televizyonuna büyük emeği geçenlerden biri de, öyküleri, senaryoları ve piyesleriyle tanınan yazar Afif Yesari (1922-1989). Televizyonculukta pek çok ilklerin yaşandığı o dönemde gönüllü olarak hazırladığı birbirinden renkli programları İTÜ'nün siyah-beyaz ekranına yansıtan Yesari, yıllar sonra anılarını kaleme almayı da ihmal etmemiş. 14-16 Şubat 1987 tarihlerinde Milliyet gazetesinde yayınlanan üç bölümlük yazı dizisini, İTÜ Vakfı Dergisi sayfalarına zevkle aktarıyoruz...

Hiç TV gördünüz mü?

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde televizyon çalışmalarının ilk kez başlatıldığı ve ilk yayınların yapıldığı yıllardan, onu izleyen yıllardaki çalışmalarına karınca kararınca katkıda bulunduğum 1952-1962 dönemiyle ilgili anıları ve ilginç olayları öykülemek istedim... 1952'nin şimdi anımsamadığım bir ayında, bir arkadaşım, "Televizyonda da bir program yaparsana!" diye önerdi.

"Ne televizyonu?" dedim.

"İTÜ Televizyonu... On beş günde bir, perşembe günleri, 17 ile 18 arasında deneme yayınları falan yapıyorlarmış!..."

Arkadaşım, kafamdan geçen "Acaba televizyon ülkemize ne zaman gelir?" sorusunu sezinlemiş gibi devam etti:

"İstanbul'da, birkaç evde televizyon varmış... Demek televizyonun seyircisi de var!"

Seyircisi olsun olmasın, TV olayını ilginç bulduğum için, yine o yıl, bir perşembe günü çalışmaların yapıldığı Taşkışla'daki İTÜ binasına gittim...

Televizyon stüdyosu ya da istasyonu, küçük bir odaydı...

Stüdyoya ilk gelişimde karşılaştığım ilk görevli İTÜ TV'si Program Müdürü Fatih Pasiner'di... Kendisine TV'ye ilgi duyduğumu, "Mümkünse çalışmalarını izlemek istediğimi" söyleyince, "Elbette mümkün!" diye yanıtladı. "Hatta derseniz, programlarda bize yardımcı bile olabilirsiniz!..."

Stüdyoya girdim ve istasyonun geri kalanını da gördüm. Tekerlekli üç ayak üzerinde hareket eden, tek objektifli bir kamera, bir vantilatörün dalgalandığı, üzerinde "İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyon Deneme Yayınları" yazılı bir flama...

Bu flamanın, TV istasyonlarının tanıtım yazısı olan "test patters" in yerini tuttuğunu, daha sonra öğrenecektim...

Fatih Pasiner'le birlikte yandaki ana kumanda odasına geçtik. Pasiner, burada beni gözlüklü, zayıf bir gençle tanıştırdı.

"Doçent Adnan Ataman..."

Doçent Adnan Ataman, ülkemizin ilk TV verici istasyonu hazırlıkları yapılan İTÜ Elektronik Fakültesi, Yüksek Frekans Kürsüsü Profesörü Mustafa Santur'un yardımcısıydı. İlk TV yayınlarını gerçekleştirenlerden de biriydi.

Stüdyodaki bütün donanım, 60 bin liraya mal olmuştu. O zamanın parasıyla!

Seyirci tepkisi

Stüdyodaki tek kamerayı, aynı zamanda program müdürlüğü de yapan Fatih Pasiner kullanırdı, ama bizden başka yayına katılan olmadığı zamanlar, kamera karşısına geçip, biz de deneme yayınlarına görüntü sağlıyorduk. Gerektiğinde benim de kamerayı kullandığım oluyordu.

Bu arada kolları sıvamış, deneme yayınlarına katılacak sanatçı arıyordum. Ve bulamıyordum... Çünkü televizyon, henüz toplumları bir kasırga gibi önüne katıp sürükleyecek duruma gelmemişti henüz...

Bu durum yayınların biraz hareket ve canlılık kazandığı 1953'e kadar sürdü.

Artık "Televizyon seyrediyor musunuz?" ya da "Hiç televizyon gördünüz mü?" gibi sorular etrafta dolaşmaya başlamıştı...

Bu aşamada alıcı sayısı 10, evlerdeki izleyici sayısı da 100 olarak tahmin ediliyordu.

Bir gün Fatih Pasiner'le işleri sisteme bağlama

kararı aldık. Belirli programlar yapacak, belirli saatlerde yayınlayacaktık.

İlk olarak da bir şiir programı saptadık: "Seçme Şiirler"i.

Aynı zamanda müzisyen ve besteci olan Pasiner, dizelere uyumlu bir müzikle eşlik ederken, ben şiir okuyordum. Bu programda ilk olarak Edgar Allan Poe'nun "The Raven-Kuzgun" adlı şiirini okumuştum.

Yayınları evlerden izleyenler, stüdyoya telefon ederek beğeni ve dileklerini, eleştirilerini iletirler. Telefon, doğrudan stüdyoya bağlıydı. Bu telefonda sert eleştirilere de hedef olduk. Örneğin bir Temmuz günü, sıcaklığın 30-35 dereceye yükseldiği spot lambalarının ışığından bunalan Fatih Pasiner, bir anons sırasında ceketini çıkarmış, ceketsiz anons yapmış ve yaptığına yapacağına da pişman

Televizyonda ilk tiyatro: Afif Yesari ve Nisa Ersan (Serezli) "Mektup"ta

olmuştu! Çünkü biraz sonra telefonlar yağmaya başladı:

"Bu ne saygısızlık? Seyirci karşısına gömlekle çıkılır mı?" diye veryansın ediyorlardı.

Bugün TRT'nin TV yayınlarında bazı Hafif Batı Müziği şarkıcılarının, elde kadeh ve sigara, ya da elleri pantolonlarının cebinde, o günü ve telefonları anımsarım hep...

Ekranın davetsiz konukları

Stüdyoya bağlı telefondan izleyiciler, okunmasını istedikleri şiirlerin adlarını da bildirir, biz de bu istekleri yerine getirirdik.

Sistemli bir şekilde sunmayı kararlaştırdığımız programlar da şunlardı: "Renkler Âleminden Portreler"de röprodüksiyonlu sanat konuşmaları yer alıyordu. Ünlü ressamın yapıtları üzerine açıklamalar yapılıyor, fonda da klasik Batı müziği veriliyordu. Beğeni kazanmıştı...

"Beyazperdede bu hafta"da Türk filmleri gösterildiğinde, filmde rol alan sanatçılarla sohbetler yapıyordum. Elbette kendilerini bulup ekrana çıkmaya razı edebildiğim ölçüde... Gönül Yazar, Aytan Güvenç, Mücap Oflluoğlu, Aytan Alpman gibi sanatçılar ilk kez bu programda TV ekranına çıkmışlardı.

"Karikatürcülerle" programı benim ilk kez İTÜ TV'sinde uyguladığım programlardandı. Stüdyoya davet edilen sanatçılarla sohbetler yapılıyor, karatahtaya bir karikatür çiziyorlardı. Mıstık, Tekin Aral, Yalçın Çetin, Niyazi Yoltaş programa katılan çizerlerdendi.

Ayrıca "Harika Çocuklar", "Televizyonlu Sanat Matinesi", "Açıkoturum"lar da vardı programlarımız arasında.

O yıllarda uçan daireler, henüz

yeni sayılabilecek, büyük ilgi uyandıran bir konuydu. İzleyicilere uçan dairelerin tanıtımı için bir program yapmayı düşündüm. Konu ile ilgili belge ve resimler toplandıktan sonra, program yayınlandı. Yayına başladıktan kısa bir süre sonra da telefonlar çalmaya başladı. elbette ilgi ve tepki Orson Welles'in 1938'de radyoda yayınladığı "Merihliler Dünyayı İstila Ediyor" programı kadar etkili olmadı, ama yine de umulandan büyük ilgi gördü.

İTÜ TV'sinin tüm görevlileri, yaptığımız çalışmalar için para almıyorduk. Hepimiz "amatör"dük, ama aramıza açık göz bir "profesyonel"ün karışmasıyla bu kural, hepsi hepsi bir kez olmak üzere bozulmuştu!

Bir Türk Halk Müziği topluluğunun genç ve uyanık darbukacısı bize başvurarak, kurduğu amatör toplulukla TV'de konser vermek istediğini söyledi. Elbet bunu memnuniyetle karşıladık.

Konser günü geldiler. Toplu olarak çaldılar, söylediler. Birkaçı da solo yaptı. Konserden sonra baktım, korodakilerden bazılarında belirgin bir hoşnutsuzluk var. Adeta isyan halindeler...

Gönül Yazar, Alpay, Fecri Ebcioğlu, Öztürk Serengil, Gönül Turgut ve Darvaş
İTÜ TV'de Ebcioğlu'nun şov programında

Birini kenara çekip sebebini sordum.

"Abi", dedi, darbukacının adını vererek, "Size solo yaptıracağım, gazetelerde adınız çıkacak diye bizden para aldı... Ne solo yaptırdı, ne de gazetelerde adımız, fotoğrafımız çıktı! Bizi ketenpereye getirdi, ona bozuluyorum!"

Darbukacıya bir şey söylemedik, ama bir daha da stüdyoya sokmadık.

Bir gün "Şiir ve Müzik" programının yayını sırasında stüdyonun kapısında bir gürültü koptu. "Ne oluyor?" demeye kalmadan, kafasında garip bir melon şapka, ayakbağları bağlarından omuzuna asılı, elinde sepet, garip görünüşlü, palabıyık bir adam, yanında gariplikte kendinden hiç aşağı kalmayan bir kadınla birlikte içeri daldı.

Programı kesmeyi düşündüğümüz sırada, adam kameranın karşısına geçti. Doğulu şivesiyle ve büyük bir rahatlıkla başladı konuşmaya:

"Tilifisyona geldih gardaşım! Biz niye görünmek lo?"

Kadın da kendisini çekiştirip duruyordu:

"Len gel Hasso! Ben korkiyim! Di gel, gideh bırdan!"

Curcunanın sebebini biraz sonra anladık. Eski bir aktör arkadaş, merhum İhsan Onan, bir gün TV'de bir program yapacağı konusunda sözünde durmuş. Ne var ki bu sözü, bir tuluat oyuncusuna yaraşır şekilde yerine getirmişti:

Bu "sürpriz program" o kadar beğenildi ki, birkaç kez yinelendi.

Yine o yıllarda bir gün, radyo ve gazinoda oldukça ün yapmış

bir sanatçı, kendisine eşlik eden udi arkadaşıyla bir yayın sırasında stüdyoya geldi. Fakat biz yayındaydık. Şarkıcı bayan stüdyoya girer girmez açtı ağzını: "Haydi, bir an önce beni çıkartın. Acele işim var, fazla bekleyemem... Zaten karavana (bedava) işmiş bu. Yardım olsun diye merhamete geldik..." tarzında bir takım laflar etti...

Eyvah! Kamera kendisini görmüyor, ama mikrofon açık. Seyirci, konuşmaları aynen işitiyor...

Ben kontrol odasına koşarken, Fatih, hanım şarkıcıya yanaştı.

"Buyrun efendim, bir arzunuz mu var?" gibisinden bir şeyler geveledi. durumu izleyen Doç. Ataman, görüntüyü kesti. Arıza sırasında uygulanan yöntemte başvuruldu. Vantilatör çalıştırıldı ve İTÜ TV'si flaması, savaş kazanan bir ordunun bayrağı gibi dalgalanmaya başladı.

Çaresiz flamayı kullandık, çünkü o dönemde elimizde "ibrik" ya da "manzara" resmi yoktu.

Bu arada ünlü ses sanatçısı bayan, lütfen ve "merhametten" üç şarkı okudu ve gitti...

O dönemde "televizyona çıkmak" yani ekranda görünmek, hiç önemli değildi. Adı lazım değil, bu kaptirli ses sanatçısı bayanın aksine Gönül Yazar, büyük özveriyle, gönülden yayınlara geldi, şarkı söyledi, röportajlara, açık oturumlara katıldı. Üstelik çok soğukkanlıydı. Bu nedenle izleyicilerin sempatisini kazandı.

Gönül Yazar'ın aksine, sonraları "Kalipso Kralı" diye ün yapan Metin Ersoy ise, stüdyoya girince paniğe kapılıp adeta bembeyaz olmuştuk.

Yayın sonunda "başlıyoruz"

Radyolarımızın usta bayan spikerlerinden Dürnev Tunaseli de bir gün İTÜ TV'sine uğramıştı. O gün programda bale gösterileri vardı. Dürnev, "TV nasıl bir şey? diye merak edip gelmişti. "Madem geldin, anonsu sen yap!" de-

Feriha Tunceli ve saz arkadaşları İTÜ televizyonunda

dik. "Olur!" dedi ve mikrofonlu masaya oturur oturmaz, radyo alışkanlığı ile masa üstündeki kağıdı alıp, okumaya başladı:

"Burası deneme yayınları yapan İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu... Sayın seyirciler ve dinleyiciler, bu akşamki yayınıma başlıyoruz..."

Oysa, biz yayının sonuna gelmiştik! Pek bir şey olmadı. Çünkü adı üstünde, biz deneme yayını yapan bir istasyonduk!

Ve ekranda Yma Sumac!"

Televizyonun emekleme döneminde, Kızılderili olduğu söylenen bir kadın şarkıcı, Yma Sumac, dünyada büyük bir ün yapmıştı.

Sekiz oktavlık mı, on sekiz oktavlık mı (doğrusu ben bu işlerden pek anlamam), acayip bir sesi vardı bu Yma Sumac'ın. En tiz soprano sesinden, bas erkek sesine kadar, ayrıca çeşitli hayvan ve kuş sesleri çıkararak, Kızılderili şarkıları söyler, dinleyenleri şaşkına çevirirdi...

Bir gün stüdyoda, "Haberiniz var mı, Yma Sumac gelmiş, şarkı söyleyecekmiş..." gibi laflar dolaşta. Arkadaşlara, "Ne zaman gelmiş? Benim haberim olmadı!" dedim. "Bizim de olmadı. Aniden gelmiş. Yan odalardan birinde kılık değiştiriyor!" dediler.

Yma Sumac'ın gelişi, elbette ilginç bir olaydı. Plaklarını radyo-

dan dinlemişliğim vardı...

Derken kapıdan bir bayan girdi içeri. Kısa boylu, zayıf, akça-pakça biri... Pek Kızılderiliye benzer yanı da yoktu ya...

O dönemde spiker, Taşhan Hıttay... Ben kendi kendime, "Yma Sumac bu mu, değil mi, olabilir mi, olamaz mı?" derken uzun, siyah saçlı kadın, kameranın karşısına geçti. Taşhan Hanım da sanatçının adını anons etti ve ekledi:

"Fenomen vokal!"... Yani "ses garibesi" anlamında bir deyim...

Ve akça-pakça hanım gösterisine başladı. en tiz seslerden en kalın seslere kadar Yma Sumac'ın şarkılarını aynen söyledi.

Şaşırtıp kaldık! Ama gösterisinin sonunda başındaki peruğunu da çıkarınca, şaşkınlığımız doruğuna erdi. Çünkü bu bayan, bir "erkek"ti!

Televizyonda tiyatro!

Televizyonun emekleme döneminde bir çok program hazırlanmış, fakat "Televizyon Tiyatrosu" konusunda bir girişimde bulunmamıştım. Bu konuda da bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ancak, bu farklı bir işti ve en önemli yönü de, önce TV'ye elverişli bir oyun, sonra da oyuncu bulabilmektir.

İki yıla yakın bir süre gerçekleştiremediğim girişim, en sonunda 1954 Aralık ayında karara bağlandı. Bu, ülkemizde "televizyonda

yayınlanan ilk oyun" olacaktı.

Yine de oyun, giyim açısından da sorun yaratmamalıydı. Çağımızda geçerli bir konusu olmalı, çapraşık olmamalı, dekor ve aksesuarı büyük masrafa yol açmamalıydı. Çünkü bunları da kendi olanaklarımla gerçekleştirecektim.

Yine de "Ya bir terslik olursa?" korkusuyla ve elalemin oyununu rezil etmemek düşüncesiyle, sonunda 1950'de yazdığım "Mektup" adlı bir oyunda karar kıldım. Oyunu yeniden gözden geçirdim.

Oyunun başlıca üç kişisi vardı. Geri kalanı, beşer-onar kelimelik rollerdi.

Bir arkadaş aracılığıyla tanıştığım "Gençlik Tiyatrosu" oyuncularından Nisa Ersan'a (Serezli) durumunu anlattım. Yardımcı olmayı kabul etti. Hatta diğer roller için oyuncu da buldu: İlhan Damacı ve Ali Keskiner... Hepsi amatör, genç arkadaşlardı...

Ve gün saptayıp, provalara başladık. Bir süre sonra, yayında kamerayı kullanacak olan Fatih Pasiner'in de katıldığı bir çalışmada, genel bir prova yaptık.

Derken oyunun yayınlanacağı 23 Aralık 1954 Perşembe günü geldi, çattı... Aynı gün dekorları da (!) hazırladık: İki ayrı yerde geçen oyunun iç sahnesi için, küçük bir masa, evden getirdiğim masa örtüsü, duvara asılacak bir tablo, kiltaplar falan...

Ülkemizde ilk kez televizyonda bir oyun yayınlanacağı haberi, gazete ve dergilerle kamuoyuna duyurulduğu için, o perşembe günü stüdyoda, bir hayli kalabalık toplanmıştı. Oyundan sonraki programların sıralarını bekleyen sanatçıları, foto muhabirleri ve izleyiciler de bizim kadar heyecanlıydılar...

Oyun başladı ve bazı önemsiz aksaklıklar dışında, "başarılı" denecek bir biçimde sona erdi.